

A szocialista társadalom ellentmondásai és leküzdésük útjai*

A. SZOBOLJEV

Az objektív valóságban létező összes folyamatok és szervezetek közül a társadalmi folyamatok és szervezetek a legbonyolultabbak és a legsokfélébbek és ezek is egyre sokrétűbbé válnak a társadalmi viszonyok fejlődésével, amint a társadalom fokozatosan az egyik, alacsonyabb alakulatból egy másik, magasabb alakulatba megy át.

Első pillantásra ez a tétel talán nem látszik elég szabatosnak. A kapitalizmus törvényei, mint ismeretes, ösztönösen hatnak, uralkodnak az emberek felett. Ezzel szemben a szocializmus tervszerűen fejlődik, az emberek pedig, miután megismerték az objektív gazdasági törvényeket, úrrá lesznek felettük és a maguk szolgálatába állítják. A szocializmus tervszerű fejlődése és az a tény azonban, hogy az emberek tudatosan használják fel a szocializmus gazdasági törvényeit, távolról sem jelenti azt, mintha ezzel a társadalmi viszonyok egyszerűbbekké válnának.

A szocializmus mint új, kommunista alakulat (helyesebben: annak első szakasza) magasabbrendű és gazdagabb a kapitalizmusnál. Jellemző vonása, hogy társadalmi élete erősen sokrétű, az embereket gazdagabb kapcsolatok és kölcsönhatások fűzik egymáshoz és sokoldalúbbak az egyes társadalmi csoportok között kialakuló viszonyok is. Ezt a körülményt feltétlenül figyelembe kell vennünk, ha a társadalom mozgástörvényeit és a törvények érvényesülésének „mechanizmusát” akarjuk elemezni és így természetesen a szocialista társadalomban megfigyelhető ellentmondások elemzésénél is.

Azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy milyen ellentmondások merülhetnek fel a szocializmusban és melyek ez ellentmondások megoldásának az útjai, mélyreható útmutatásokat találunk Marx és Lenin írásaiban. A szocialista társadalom ellentmondásainak a problémáját sokoldalúan alapozza meg az SZKP kongresszusainak és konferenciáinak az anyaga, valamint a párt Központi Bizottságának plénumain hozott határozatok. A világ kommunista pártjai figyelmesen tanulmányozzák a társadalomban uralkodó ellentmondásokat és megjelölik a megoldásukhoz vezető utakat. Nagyon értékes módon járult hozzá ennek a problémának a kidolgozásához Kína Kommunista Pártja és személy szerint maga Mao Ce-tung elvtárs.

A Szovjetunióban a főiskolák társadalomtudományi tanszékein, a tudományos kutatóintézetekben és a folyóiratokban folyik az ellentmondások

* Megjelent a Kommunizist c. folyóirat 1958. 2. számában.

kérdésének aktív megvitatása. Hasznos vita folyik többek között a „Voproszi filozofii” hasábjain is.* Sok érdekes vélemény hangzott el ennek a vitának a során. Ugyanakkor azonban arra is rá kell mutatnunk, hogy a szovjet társadalmat kutató egyik-másik elvtársban helytelen elképzelés alakult ki a szocializmusban észlelhető ellentmondásokról. Leginkább az alábbi két tévedés terjedt el.

Az ideológiai front számos dolgozója esett abba a hibába, hogy a szovjet társadalom fejlődését tanulmányozva minden folyamatot csak az egység szempontjából vett vizsgálat alá és nem vett tudomást az ellentmondásokról. Még magától az „ellentmondás” szótól is idegenkedtek, annak kizárólag negatív értelmet tulajdonítottak és így azt gondolták, hogy már magának annak a ténynek az elismerése is, hogy a szocializmusban ellentmondások lehetségesek, a szocializmus diszkreditálását jelentené. Ezek a tudományos dolgozók azt hirdették, hogy a szocializmusban kizárólagos az egység uralma, magát az egységet azonban helytelenül, egyoldalúan fogták fel. Szerintük az egység vagy azt jelenti, hogy nincsenek ellentmondások, vagy azt, hogy ha vannak is, minden harc és összeütközés, minden nehézség nélkül elsimíthatók. Ennek elkerülhetetlen következménye az volt, hogy a valóság-nál szebbnek tüntették fel a szocialista valóságot. Az ilyen felfogás gátolta a szocialista társadalom fejlődési törvényszerűségeinek megértését, az életben rejlő nehézségek figyelmen kívül hagyása pedig megakadályozta idejekorán való megoldásukat.

A párt komoly kritikában részesítette a konfliktusmentesség elméletét, feltárta hibáit, az elméleti és gyakorlati dolgozókat pedig arra ösztönözte, hogy bátran tárják fel a társadalmi élet egyik vagy másik területén megmutatózó ellentmondásokat és kellő időben való leküzdésükre törekedjenek. Ez erősen fokozta a tömegek aktivitását a kommunizmus felépítéséért vívott harcukban.

Az ideológiai front egyes dolgozói azonban nem értették meg, hogy mi a lényege a konfliktusmentesség elmélete feletti kritikának és a másik végletbe estek. Kezdték lebecsülni, sőt teljesen figyelmen kívül hagyni a szovjet társadalomban uralkodó egységet és figyelmüket elsősorban az ellentmondásokra összpontosították. Szinte száműzték az egységet, mintha az holmi metafizikus, nem dialektikus valami lenne. A dialektikus bölcsesség legmagasabb megnyilvánulásának kezdték tartani, ha valaki kutatva kereste az ellentmondásokat a szocializmusban, de az ellentmondást megint csak helytelenül, mint a szocializmus „fogyatékoságát” fogták fel. Ha nem sikerült valóságos ellentmondásokat találniok, spekulatív módon, részletjellegű, mellékes, véletlenszerű jelenségek és tények abszolútizálásával konstruáltak ilyeneket. Így például Zorin drámáiról a „Vendégek” c. darabjában megoldhatatlan ellentmondást látott a vezető káderek és a dolgozó tömegek között. Úgy ábrázolja őket, mintha egymással ellenségesen szembenálló, egymás ellen harcoló erők lennének. Dugincev a „Nem egységes kenyéren” c. könyvében a szovjet polgárok alkotó tevékenysége és a szovjet igazgatási apparátus között „fedezett fel” leküzdhetetlen ellentmondásokat. Jasin az „Emelők” c. elbeszélésében a kommunisták titkos emberi gondolatait és automatikus, gondolkodás nélküli tettei közötti összeütközést ábrázolta. Fel-

* Lásd erről Kárpáti Sándor „Vita a szocialista társadalomban levő ellentmondásokról” c. ismertetését e folyóirat II. évf. 1—2. számában.

hozhatnánk még más példákat is az ilyen kitalált konfliktusokra, mondva-csinált ellentmondásokra.

Ez az ellentmondásoknak szentelt túlzott figyelem — az egyes ellentmondások konkrét elemzése nélkül — azok a kísérletek melyek kizárólag az ellentétek harcának szemszögéből akarják nézni a szocialista rendet — anélkül, hogy az ellentétek egységét is meglátnák —, hamis képet adnak a szocialista rend törvényszerűségeiről és hajtóerőiről.

A szocialista társadalomban rejlő ellentmondások helytelen felfogásának ismeretelméleti alapja — a dialektika törvényeinek metafizikus megközelítése. Ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy az egyes jelenségek ellentétes oldalait és a közöttük levő ellentmondásokat egységüktől elszakítva, az egységet pedig az ellentmondásokra tekintet nélkül vizsgálják. Ebben az esetben magát a dialektika törvényének a lényegét sértik meg. Hiszen ez a törvény a tárgyakon, jelenségeken, folyamatokon belüli *kettős* összefüggést tükrözi — az ellentétek egységét, de ugyanakkor kölcsönhatásukat, ellentmondásosságukat is. Az *ellentmondásokat* tehát sohasem szabad az ellentétek *egységétől* különválasztva vizsgálni. És megfordítva: nem érthetjük meg az ellentétek *egységét*, a társadalom fejlődésében betöltött helyét és szerepét, ha figyelmen kívül hagyjuk az *ellentmondások* lényegét, az *ellentétes oldalak harcának* a tartalmát.

A dialektika metafizikus felfogásának másik oldala abban áll, hogy a dialektika törvényeit néha mozgásuk és fejlődésük nélkül vizsgálják, mintha azok változatlanok, egyszer s mindenkorra adottak lennének. Lényegükben a dialektika törvényei természetesen minden alakulatban azonosak. A dialektikus materializmus azonban, mely a természet és társadalom szakadatlan mozgását és fejlődését tükrözi, maga is fejlődik, új vonásokkal, új tételekkel gazdagodik.

Engels annak idején azt mondta, hogy a materializmus a természet-tudomány területén elért minden új felfedezéssel maga is új arculatot kap. Amint tudjuk, az élet igazolta ezt a zseniális előrelátást. Ugyanez vonatkozik a dialektika törvényeire is. Amint ismeretes, a materialista dialektika törvényeit Marx és Engels a XIX. század közepén szövegezte meg, vagyis akkor, amikor szocialista társadalom még nem létezett. A tudományos szocializmus megteremtői a társadalmi élet folyamatait csak az antagonisztikus alakulatok történetéből merített anyag felhasználásával általánosíthatták. A dialektika törvényei a társadalmi viszonyok addig elért színvonalát, a természet és a társadalom megismerésében az emberiség által addig elért fokot tükrözték.

Az a szakadatlan mozgás, melynek során a társadalom az alacsonyabb formáktól a magasabbak felé halad, maguknak a dialektika törvényeinek a fejlődésére és gazdagabbá válására vezet. Ebből folyik a társadalmi folyamatok tanulmányozásához való valóban dialektikus közeledés egyik legfontosabb követelménye: *magukat a dialektika törvényeit is mozgásukban és fejlődésükben kell vizsgálnunk*. Az adott esetben a szocializmus viszonyai közt kell magának az ellentétek egységéről és harcáról szóló törvénynek a fejlődését, érvényesülése „mechanizmusának” megváltozását szemmel kísérnünk. Csak ebben az esetben válik érthetővé és megmagyarázhatóvá a szocializmusban észlelhető ellentmondások jellege, egységük lényege, egymáshoz való viszonyuk és az ellentmondások leküzdésének új módjai.

Az ellentmondások — a társadalmi mozgás forrása A szocializmus ellentmondásainak jellege

Az életet az ellentmondások hajtják előre — így szól a materialista dialektika egyik legfontosabb tétele. Az egyes kettéválása, az ellentétek elszakíthatatlan kapcsolata és kölcsönhatása, a közöttük folyó harc — a fejlődés általános törvénye. Ennek a törvénynek az egyetemességét igazolja minden folyamat, minden jelenség és minden dolog. „A tulajdonképpeni dialektika — írta V. I. Lenin — annak az ellentmondásnak a tanulmányozása, mely *magában a tárgyak lényegében rejlik*”. (Filozófiai füzetek. 241. old. Szikra.)

Az ellentétek egységéről és harcáról szóló törvénynek, a materialista dialektika sarkkövének a felfedezésével sikerült megállapítani, hogy mi a természetben és a társadalomban megvalósuló mozgás belső, a dolgokban immanensen rejlő forrása, sikerült meghatározni az egész fejlődési folyamat tartalmát: a réginek, a magát túlélőnek a helyét szakadatlanul az új, a haladó foglalja el.

Sok olyan írás érkezik a „Kommuniszt” szerkesztőségéhez, melynek írója az ellentmondások kérdését veti fel. Szerzőik elismerik ugyan, hogy a szocializmusban is vannak ellentmondások, legtöbbször azonban elitelendő, a rendkívüli körülmények által szült valaminek, a szocializmus fogyatékoságának fogják fel. Részünkről egyoldalúnak tartjuk a kérdés ily módon való megközelítését. Néhány szerző az ellentmondásnak a dialektika törvényeitől való elszakítására tesz kísérletet, azt állítván, hogy az ellentmondás és az ellentétek harca nem egy és ugyanaz. Ezzel az állítással nem érthetünk egyet. A filozófiai értelemben vett ellentmondáson ugyanannak a jelenségnek két ellentétes oldala közötti kölcsönhatását értjük.

Az ellentétek egységének és harcának a törvénye a szocializmus viszonyai között is teljes mértékben érvényesül. A kapitalizmus megdöntése és a szocializmus győzelme, a társadalom minőségileg új szerkezetének a megteremtése azonban lényeges változásokat idézett elő e törvény érvényesülésének a „mechanizmusában”: egy lépéssel előbbre jutott fejlődésében. A szocializmus viszonyai között megváltozott *az ellentmondások jellege és az egység jellege is*, sajátos vonások jelentek meg az ellentmondások és az egység egymáshoz való viszonyában, az ellentmondások megoldásának új módjai alakultak ki.

Mindenekelőtt a szocialista társadalom ellentmondásait jellemző sajátosságokat vegyük vizsgálat alá — nézzük meg, hogyan nyilvánulnak meg és hogyan hatnak ezek az ellentmondások. A társadalmi életben felmerülő ellentmondásokat általában több ismérv is jellemzi.

Jellegüket tekintve az ellentmondások antagonisztikusokra és nem antagonisztikusokra oszlanak. Ez a felosztás az ellentmondások közötti minőségi eltérést, a leküzdésükre alkalmas eszközök közötti gyökeres különbséget tükrözi.

Az antagonisztikus ellentmondásokban a különböző osztályok döntőfontosságú érdekeinek ellentétessége, a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak: a rabszolgák és a rabszolgartartók, a jobbágyok és a földesurak, a proletárok és a tőkések közötti ellentmondások tükröződnek. Az antagonisztikus ellentmondások kibékíthetetlenek, a fejlődés a kizsákmányoló társadalomban tehát nagy társadalmi összeütközésekre vezet. Ezeket az ellentmondásokat csak erőszakosan, a magukat túlélő osztályok hatalmának megdöntésével, társa-

dalmi-politikai forradalommal lehet megoldani, bár a forradalom formája a mindenkori helyzettől függően időről-időre változhat.

A nem-antagonisztikus ellentmondások az ellentétes oldalak olyan kölcsönhatását tükrözik, melyek a döntő kérdésekben egymással barátságosan együttműködő osztályok egységének keretei között jönnek létre, hiányzik belőlük az osztályérdekek ellentéte. A szocialista társadalomban a legfontosabb, uralkodó ellentmondások nem-antagonisztikus jellegűek. Az antagonizmusok egyes elemei a szocialista országban belül is sokáig fennmaradnak még, de csak alárendelt szerepet játszanak.

Néhány propagandistának a szerkesztőséghez intézett levele azzal a kérdéssel kapcsolja össze az antagonisztikus ellentmondások megoldásának a kérdését, hogy lehetséges-e a kapitalizmusnak a szocializmusba való békés átnövése. Az ilyesmi merőben helytelen. Ez annak az elismerését jelentené, hogy a proletariátus és a burzsoázia ellentétes osztályérdekeinek a kibékítése, a kapitalizmusnak a szocializmusba való békés átnövése elvileg lehetséges. A szocialista építésnek a Szovjetunióban, Kínában és a többi népi demokratikus országokban felhalmozott tapasztalatai meggyőzően igazolják annak a tudományos tételnek a helyességét, hogy a kapitalizmusnak a szocializmusba való békés átnövése lehetetlen. Vegyük például Kínát. Ismeretes, hogy Kínában a munkásosztály, mely a komprador nagyburzsoázia szétzúzása után a nemzeti burzsoázia jobbszárnyának az ellenállását is leküzdötte, a nemzeti burzsoáziával szemben a szövetség és a harc politikáját folytatja: békés eszközök felhasználásával alakítja át a magánkapitalista ipart és kereskedelmet szocialistává.

De vajjon lehet-e ezen az alapon azt állítani, hogy Kínában a kapitalizmus békésen, az új minőség elemeinek a régi minőségben való felhalmozódása útján nőtt át a szocializmusba, hogy Kínában a munkásosztály és a burzsoázia érdekeit sikerült egymással kibékíteni? Erről természetesen szó sem lehet. Kínában a kapitalista termelési viszonyokat alapjában szétzúzták és helyettük szocialista termelési viszonyok jöttek létre. Az ellentmondás lényegét azonban nem a régi viszonyok szétzúzásának és az új viszonyok megteremtésének a módszerei határozzák meg. A munkásosztály és a nemzeti burzsoázia közötti ellentmondások ma is megőrizték osztályvonalkozásukat. A jobboldali elemek ellen Kínában most kibontakozott harc, csak újabb igazolása e tézis helyességének. Ez ellentmondások leküzdésének egyetlen útja — a burzsoáziának, mint osztálynak a felszámolása. Ezen az úton halad a kínai munkásosztály is, céljának elérésére azonban békés eszközöket használ fel, köztük az átnevelést.

A gazdasági átalakulás és az átnevelés eredményeként sok volt kapitalista vesz ma már részt a munkás életben. De ez a példa sem a kapitalizmusnak a szocializmusba való békés átnövéséről tanúskodik. Ez is csak azt jelenti, hogy a régi minőséget felszámolták vagy felszámolják és új minőséget hoznak létre, vagy már létre is hozták. Mélyrehatóan jellemezte ezt a helyzetet Mao Ce-tung, aki így írt erről:

„Mit jelent valamely új folyamat létrejötte? Azt jelenti, hogy a régi egység és az azt alkotó ellentétek új egységnek és az azt alkotó új ellentéteknek adják át a helyüket; ekkor új folyamat keletkezik, mely felváltja a régit. A régi folyamat befejeződik, új folyamat keletkezik. Az új folyamat elkezd ellentmondásainak fejlődéstörténetét”. (Mao Ce-tung. Válogatott művei. 2. köt. 450. old. Szikra.)

Minden tárgyat és jelenséget *belső* és *külső* ellentmondásai jellemeznek. A külső ellentmondások nem tükrözik a tárgyak vagy jelenségek belső lényegét, nem ezek határozzák meg fejlődésük belső törvényeit. Ez azonban még nem jelenti azt, mintha ezek az ellentmondások mellékesek lennének, nem lenne nagy jelentőségük. Ami a Szovjetuniót illeti, nálunk ezek elsősorban a kapitalista világgal szemben fennálló ellentmondások és antagonisztikus jellegűek. Ha azonban korunk emberi társadalmát a maga egészében vesszük, akkor ennek a szempontjából a kapitalista és a szocialista országok közötti ellentmondások már mint belsők jelentkeznek. A kapitalizmus és a szocializmus a társadalmi fejlődés két ellentétes irányát fejezi ki: az egyik lefelé, a másik felfelé mutat, az egyik reakciós, a másik forradalmi, az egyik az emberiség múltja, a másik — a jövője.

Az ellentétes erőknél ebben a harcában a szocializmus győzelme és a kapitalizmus pusztulása elkerülhetetlen. Az imperialista országok vezető körei szeretnék megmenteni a kapitalizmust a pusztulástól, fegyveres úton akarják megállítani a szocializmus győzelmes diadalmenetét. Az imperialisták már kétszer viseltek háborút a Szovjetunió ellen és most készülnek a harmadikat kirobbantani. Gazdasági nyomást próbálnak gyakorolni a szocialista országokra, aljas, rágalmozó propagandát fejtenek ki ellenük. A Szovjetunió és a maguk választotta út helyességében, a szocializmus közelgő győzelmében szilárdan bízó többi szocialista ország ezzel szemben a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének és együttműködésének az eszméjét hirdetik, ennek az eszmének a védelmére szállnak síkra. Tekintettel azonban az imperialisták agresszív akcióira, hatalmas fegyveres erőket és harc képes felderítő szerveket kénytelenek fenntartani, egyre erősebbé kell tenniük védelmi képességüket és ezzel egyidejűleg gazdasági fejlődésük ütemét is gyorsítaniuk kell.

A külső, vagyis a Szovjetunió és a kapitalista országok között fennálló ellentmondások erősen rányomják bélyegüket a szovjet társadalom belső ellentmondásainak a fejlődésére is. Ez a hatás többféle irányban jelentkezik: hátráltatják sok belső ellentmondás megoldását, másokat pedig élesebbé tesznek, tovább maradnak fenn, néha még új erőre is kapnak az emberek tudatában még élő kapitalista csökevények. Ha tehát a külső ellentmondások nem is fejezik ki a szovjet társadalom fejlődésének belső törvényszerűségeit, mégis igen nagy hatással vannak a Szovjetunió belső életére.

Miután így a marxi-lenini tudomány megállapította, hogy a szocialista társadalomban uralkodó ellentmondások nem antagonisztikus jellegűek, azok további, elmélyültebb tanulmányozását is megköveteli. Ahhoz, hogy a szocialista társadalom egyik vagy másik ellentmondásának a lényegét helyesen foghassuk fel, a hozzá való viszonyunkat meghatározhassuk és a leküzdését biztosító rendszabályokat is kidolgozhassuk, az adott ellentmondás sokoldalú elemzését kell elvégeznünk. Ennek során különösen fontos az ellentmondás keletkezésének, vagyis a megjelenésére vezető okoknak a feltárása, jelentőségének meghatározása, vagyis annak a megértése, hogy döntő fontosságú vagy mellékes ellentmondással állunk-e szemben. Elemzés alá kell végül vonnunk az adott ellentmondásnak a társadalmi életben betöltött szerepét, vagyis meg kell állapítanunk, hogy elősegíti vagy akadályozza a társadalom haladását.

Keletkezésüket tekintve szükségszerű, vagyis a társadalmi fejlődés menete által törvényszerűen előidézett és véletlen ellentmondásokat különböztetünk

meg. Ez utóbbiak nem tükrözik a szocializmus lényegét és rendszerint az objektív törvények megszegésének, a vezetés által elkövetett számítási tévedéseknek, a vezetés hibáinak vagy valamilyen más szubjektív oknak a következtében jönnek létre. Így például a termelőerők és termelési viszonyok, a termelés és a fogyasztás, az össznépi és a kolhoz-szövetkezeti tulajdoni forma, az egyéni és társadalmi érdekek, a szellemi és fizikai munka közötti és még sok más ehhez hasonló kölcsönhatás — vagyis dialektikus ellentmondás — a szocialista rend lényegét, fejlődésének objektív törvényszerűségeit tükrözi. A szovjet társadalomban azonban léteztek és számos esetben sajnos még ma is léteznek olyan ellentmondások, melyek nem a szocializmus lényegéből folynak, sértik a szocializmus természetét, a szocializmus törvényeitől való elhajlást jelentenek. A szovjet rend igazi demokratizmusa és a törvényesség megsértésének egyes tényei, a szovjet demokrácia kereteinek megszükitése közötti ellentmondás — mely utóbbiakra a személyi kultusz idején került sor, de az SZKP már leküzdötte őket — nem tükrözi a szocializmus lényegét, eltorzítja annak igazi természetét. Ez idő szerint rendszerünk demokratikus jellege és az államgépezet egyik-másik láncszemében előforduló bürokratikus ferdeségek, az egyik vagy másik kollektíva alkotó tevékenysége és az egyes dolgozók részéről tapasztalható adminisztratív aktatologatás stb. közötti ellentmondásokról beszélhetünk. A párt lankadatlan energiával dolgozik ezeknek az ellentmondásoknak a leküzdésén.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ezek a véletlenszerű ellentmondások, melyeknek nem kell feltétlenül előfordulniuk, távolról sem olyan ártatlanok, vagy könnyen vehetők. Gyakran éppen az ellenkezőjének lehettünk tanúi: nagyon is nagy jelentőségűek, igen élessé, sőt beteges tünetté válnak.

Nemegyszer előfordul az életben, hogy az objektív okok által előidézett ellentmondásokat szubjektív tényezők még jobban elmélyítik. Így például a háború után különösen érezhetővé vált, hogy nincs meg a kellő összhang (ellentmondás van) egyrészt a lakosság élelmiszerszükséglete, a könnyű- és élelmiszeripar nyersanyagszükséglete, másrészt a mezőgazdasági termékek termelésének a színvonalá között. Az ezt az ellentmondást előidéző objektív gazdasági okok abban állottak, hogy a szocialista építés éve alatt a párt és a nép elsősorban a nehézipar megteremtésére összpontosította a figyelmét. Ebben az időben nem állott módunkban, hogy egyidejűleg gyors ütemben fejlesszük nehéziparunkat, mezőgazdaságunkat és könnyűiparunkat is. Emellett az objektív ok mellett azonban léteztek a munkánk fogyatékoságában gyökerező, az emberektől függő szubjektív okok is: a mezőgazdaságban nem vették figyelembe az anyagi érdekelttség elvét, a kolhozokban nem tartották be az egyéni és társadalmi érdekek összekapcsolásának az elvét, nem használták ki kellően a technikát, sok kolhoznak és járásnak rossz volt a vezetése. A párt Központi Bizottsága a mezőgazdaság helyzetének mélyreható tanulmányozása után gondoskodott róla, hogy többé ne sértsék meg ezeket az elveket és körvonalaiban megjelölte a mezőgazdaság rohamos fellendítésének a programját. Pártszervezeteink az SZKP Központi Bizottságának a vezetésével óriási munkával ennek a programnak a teljesítésére mozgósították a kolhozparasztoikat, a gépállomások munkásait és a kolhozokat, és az utolsó 2—3 év alatt már kimagasló eredményeket értünk el a mezőgazdasági termelés fejlesztésében.

A szocialista rend lényegét tükröző szükségszerű ellentmondások és a szocializmus törvényszerűségeinek megszegéséből származó ellentmondások

helyes elhatárolása politikai szempontból is igen nagy jelentőségű. Ismeretes, hogy az imperialista burzsoáziának a szocializmus megrágalmazására törekvő ideológusai állhatatosan annak a bebizonyítására törekuszenek, hogy a szocializmus törvényszerűségeinek megsértését jelentő ellentmondások a szocializmus lényegét fejezik ki. Minden marxista közvetlen kötelessége ezeknek a rágalmaknak a leleplezése.

Jelentőségüket tekintve, vannak nagyon fontos, alapvető és kevésbé fontos, másodrendű ellentmondások. Rendszerint minden társadalmi jelenség rejt magában néhány ellentmondást, melyek hatnak egymásra, kölcsönösen kereszteződnek egymással. Ahhoz, hogy helyesen foghassuk fel a társadalmi fejlődés törvényszerűségeit és helyesen határozhassuk meg a párt politikáját, elsősorban a legfontosabb ellentmondásokat kell megvizsgálnunk, azokat, melyek a tárgy lényegét, fejlődésének fő irányait fejezik ki.

Nézzük például a kolhozokat. A kolhozokban sok ellentmondás éreztet-heti a hatását: a termelési feladatok és a munka megszervezése, a termelési feladatok és a vezetés színvonala, a jól dolgozó és a rosszul dolgozó kolhoz-tagok közötti ellentmondások. Egyik-másik kolhozban fordulnak elő ellentmondások, többek közt a kolhozparasztok öntevékenysége és a kolhozelnök vagy az igazgatóság részéről tapasztalható adminisztratív aktatologatás, a kolhoz rendelkezésére álló technikai lehetőségek és e lehetőségek felhasználása között. A párt és a helyi szovjet részéről megvalósuló kolhozirányítás művés-zete éppen abban áll, hogy megismerik az egyes kolhozokban előálló ellentmondásokat, meg tudják látni, mennyire élesek ezek az ellentmondások, helyesen meg tudják határozni leküzdésük útjait és módjait.

A legfontosabb azonban minden kolhozban az egyéni és a társadalmi érdekek közötti ellentmondás: ennek az ellentmondásnak a mozgása határozza meg a kolhoz életének valamennyi döntően fontos oldalát, a kolhoz fejlődésének irányát. E fő ellentmondás leküzdésének legfontosabb módja — az egyéni és a társadalmi érdekek helyes összekapcsolása. A kolhoz csak ebben az esetben fejlesztheti gazdaságát és haladhat eredménye-sen előre.

Különbséget kell tennünk továbbá az ellentmondások között *a tár-sadalom életében betöltött szerepük, a történelmi fejlődésre gyakorolt hatásuk szempontjából is*. És itt a szocialista társadalomban észlelhető ellentmondá-sokkal összefüggő probléma egyik legfontosabb oldalának a vizsgálatához értünk el. Az ellentmondásoknak antagonisztikus és nem antagonisztikus, szükségyszerű és véletlen, fő és mellékes ellentmondásokra osztása még nem elegendő az ellentmondások lényegének az elemzéséhez, mert vannak olyan ellentmondások, melyek előbbre viszik a társadalmat és vannak olyanok, melyek nehézségeket gördítenek a haladó irányú mozgás útjába, bár minden ellentmondás megoldása, különösen a gátló tényezők leküzdése, meggyorsítja a történelmi fejlődést.

Mi a magyarázata annak, hogy az ellentmondások különböző szerepet töltenek be a társadalom életében? A dolog lényege az, hogy minden ellentmondásban két egymással ellentétes oldal hat kölcsönösen egymásra. Vannak olyan ellentmondások, melyekben mind a két oldal haladó irányú, melyek egymásra hatva a társadalom gyors fejlődését biztosítják. Így pl. a szocialista termelőerők és a termelési viszonyok közötti ellentmondásban mind a két oldal haladó irányú és egymást erősíti, ami természetesen gyorsítja a fejlődést. Ugyanez vonatkozik a munkásosztály és a kolhozparasztok, a szellemi és a

fizikai munka közötti viszonyra is, természetesen úgy, hogy ezek közül az oldalak közül az egyik mindig megtartja vezető szerepét.

Vannak azonban olyan ellentmondások is, melyekben az egyik oldal az újat, a másik a régít testesíti meg, az egyik oldal haladó, a másik konzervatív és mint ilyen hátráltatja a társadalom fejlődését. Az ilyenek leküzdése nagy erőfeszítéseket igényel. Így a szocialista rend és az emberek tudatában még élő kapitalista csökevények közötti ellentmondásban ez a második oldal a fejlődést gátló tényező.

Nem szorul bizonyításra, hogy a naplopók, a szocialista vagyon fosztogatói nem segítik elő, hanem akadályozzák a kommunizmus ragyogó épületének az építését. Ennek az ellentmondásnak az üzérkedők és fosztogatók elleni harc, ezeknek az elemeknek az átnevelése útján való leküzdése viszont gyorsítja haladásunkat.

De menjünk tovább. Néhány évvel ezelőtt a párt feltárta egyrészt a technikai haladás szükségessége és lehetősége, másrészt több gazdasági vezetőnk konzervativizmusa közötti ellentmondást. A konzervatívok, a gépies megszokás rabjai a technika fejlődését gátló erőt jelentették. A párt megszervezte a konzervatívok elleni harcot és ez jelentősen meggyorsította országunkban a technikai haladás ütemét. Az objektív gazdasági törvények megsértéséből származó, a rossz vezetésre, tévedésekre és számítási hibákra visszavezethető ellentmondások hátráltatják a kommunista építés feladatainak a megoldását, leküzdésük sok erőt és eszközt von el az építő munkától. A párt arra tanítja kádereit és velük együtt minden dolgozót, hogy ne tűrjék az ilyen ellentmondások keletkezését, ha pedig már megjelentek, gyorsan és határozottan küzdjék le őket.

Amint látjuk tehát, a szovjet társadalom ellentmondásainak az elemzése, annak a feltárása mellett, hogy az ellentmondások keletkezésük és jelentőségük szempontjából igen sokfélék, azt is megmutatja, hogy a szocialista társadalomban uralkodó ellentmondások közül azok játsszák a döntő szerepet, melyek a társadalom lényegét tükrözik.

Az azonban, hogy a szocializmus ellentmondásai törvényszerű jellegűek, még távolról sem jelenti azt, mintha éleződésük örvendetes jelenség lenne. Itt újból hangsúlyozottan kell rámutatnunk azokra a lényeges különbségekre, melyek az ellentétek egységéről és harcáról szóló törvény működésének „mechanizmusát” minden kizsákmányoló alakulatától elválasztják.

A kapitalizmus viszonyai között a termelési mód által előidézett minden ellentmondás (akár a munka és a tőke, az anyaország és a gyarmatok, az egyes imperialista országok, a monopolista burzsoázia és a nép között merül fel) gyengíti a kapitalizmust, megrázkódtatja pilléreit, közelebb hozza pusztulását és ezzel előbbre viszi a társadalmat az új, magasabb társadalmi rend felé. Ezért érdekük a haladó erőknek, hogy a kapitalista társadalom ellentmondásai ne simuljanak el, ne békítsék ki őket (úgy, amint arra a burzsoázia védelmezői törekszenek), hanem egészen a végkifejlésig, a kapitalista rend megsemmisüléséig fokozódjanak.

A szocializmus viszonyai közt ezzel szemben — a kapitalizmussal ellentétben — a törvényszerűen létező ellentmondások éleződése rendszerint negatív jellegű, sőt egyes messzemenő esetekben egyenesen beteges jellegűvé válhat. Az ellentmondások éleződése azt jelenti, hogy a szocialista rend ilyen vagy olyan oldala lassan fejlődik, elmarad az általános haladás üteme mögött,

ezt vagy azt a kiöregedett elemet nem váltja fel kellő időben új, az élet követelményeinek jobban megfelelő elem.

Ezzel kapcsolatban merül fel az a fontos probléma, hogy mit jelent a szocializmus ellentmondásainak kellő időben való leküzdése. Egyfelől: a törvényszerűen keletkezett ellentmondást mindaddig nem lehet megoldani vagy leküzdni, amíg csak csírájában van, vagy amíg a fejlődés lehetőségét hordja magában. Így például kétségtelenül ellentmondás van a szocialista gazdaság fejlődésének tervszerűsége és az ösztönösségnek a kolhozkereskedelmet jellemző elemei között, melyben az árak jelentős mérvben a kereslet és kínálat hatása alatt alakulnak ki. A kolhozkereskedelmet azonban ez idő szerint még nem lehet megszüntetni. Vagy vegyünk egy másik példát: néhány évvel ezelőtt egyik-másik közgazdászunk úgy vélte, hogy a kereskedelem mint elosztási forma általában túlélte magát, ellentmond a szocializmusnak, már arról beszéltek, hogy le kell mondanunk a kereskedelemről, jóllehet az ma is — és még sokáig — a kommunizmus ügyét szolgálja. Minden olyan kísérlet, mely korábban próbálná leküzdni a törvényszerűen keletkezett ellentmondásokat, semmint azok a haladó irányú fejlődés lehetőségeit kimerítették volna, a még be nem fejezett fejlődési szakaszok átugrását jelentené. Az ilyesmi viszont mindig kalandorpolitikát jelent és kellemetlen következményeket von maga után.

A már megérett ellentmondások megoldásával azonban késlekedni sem szabad. Az ellentmondások megoldása a társadalmi fejlődés parancsoló szükségyszerűsége. Ha az ellentmondásokat nem tanulmányozzuk, mozgásukat nem a megismert törvényekkel összhangban levő tudatos és tervszerű tevékenység irányítja, ha nem sikerül őket kellő időben megoldani — fejlődésük ösztönös jelleget ölt, egyre élesebbé válnak, a spontán megoldás felé törnek utat, ami feltétlenül nem kívánatos, beteges jelenségeket, negatív következményeket von maga után.

A szocialista társadalom legfontosabb ellentmondásai

A szovjet társadalmat sokféle ellentmondás jellemzi. Elsősorban a minden alakulatban megnyilvánuló, általános szociológiai ellentmondásokat emeljük ki. Ezek közé tartoznak például az olyanok, mint a természet és a társadalom, a lehetőség és a valóság, a társadalmi lét és a társadalmi tudat közötti és más ezekhez hasonló ellentmondások. A szocializmus viszonyai között természetesen ezeknek az ellentmondásoknak és a megoldásuknak megvan a maguk sajátos jellege (ez különösen az utóbbira vonatkozik).

A termelés és a fogyasztás, a termelőerők és a termelési viszonyok, az alap és a felépítmény közötti ellentmondások az általános szociológiai ellentmondások közé tartoznak, a szocializmus viszonyai között azonban tartalmuk is és megoldásuk módja is annyira megváltozik, hogy specifikus ellentmondásoknak kell őket tekinteni. A szocializmus viszonyai között ellentmondás van ezenfelül a termelési eszközökhöz való viszony egyenlősége és az anyagi javak elosztásának egyenlőtlensége, az össznépi és a kollektív tulajdoni formák között is. A szocializmusban ezek — és még számos más ellentmondás is — a társadalmi élet legfontosabb, leglényegesebb oldalait tükrözik.

Ezeknek az ellentmondásoknak a legfontosabb jellemvonása abban áll, hogy egyikük sem jelent társadalmi antagonizmust. Itt az ellentmondások

új típusával — nem antagonisztikus ellentmondásokkal állunk szemben. Ezek az ellentmondások törvényszerűen és elkerülhetetlenül, a szocialista termelés fejlődésének eredményeként jönnek létre. Ha a párt és a kormány helyes politikát folytat, ezek az ellentmondások nem fejlődnek konfliktussá, elkeseredett összecsapások nélkül, békés eszközökkel, a nép szervezett tevékenysége révén kerül sor leküzdésükre.

A szocialista termelési mód lényegének a megértése szempontjából nagy jelentőségű a termelőerők és a termelési viszonyok közötti viszony dialektikájának az elemzése.

Amint ismeretes, a szocializmus viszonyai között a termelőerők és a termelési viszonyok nemcsak azért alkotnak egységet, mert a termelés két egymással elszakíthatatlanul összefüggő oldalát — a termelőerők a termelési folyamat tartalmát, a termelési viszonyok pedig a formáját — testesítik meg, hanem azért is, mert a termelőerők társadalmi jellegének az olyan termelési viszonyok felelnek meg, melyeknek a termelési eszközök társadalmi tulajdona az alapja és amelyek már a kizsákmányolástól mentes emberek közötti együttműködés és kölcsönös segínyújtás viszonyai.

A termelőerőknek és a termelési viszonyoknak a szocializmus viszonyai között megvalósuló egysége, egymásnak megfelelő voltak azonban nem zárja ki, hanem egyenesen feltételezi a közöttük levő ellentmondást. Ennek az ellentmondásnak több eleme is van. Elsősorban: teljes összhang sohasem fordul és nem is fordulhat elő. A szocializmus viszonyai között is a termelőerők alkotják a termelés legmozgékonyabb, folytonosan változó oldalát. A termelési viszonyok a termelés kevésbé mozgékony, viszonylag állandóbb jellegű oldalát jelentik. A szocialista társadalom gazdasági struktúrájában mindig vannak olyan elemek, melyek már idejüket múlták, másokkal kell őket felcserélni, vagy olyanok, melyek fokozatos kiöregedése már megkezdődött, de még nem értek meg eléggé arra, hogy újakkal kelljen felváltani őket, bár elmaradásuk világosan felismerhető. Így tehát a fejlődés bizonyos meghatározott szakaszában az emberek akaratától és kívánságaitól függetlenül meg nem felelés alakul ki a termelőerők és a termelési viszonyok egyes oldalai, néhány eleme között, más szóval: a szocializmusra az ilyen részleges meg nem felelések a jellemzők. A meg nem felelésnek ez a részleges jellege természetesen távolról sem azt jelenti, mintha az összhangnak ez a hiánya ártatlan lenne, nem okozna károkat és figyelmen kívül lehetne hagyni. Az összhang részleges hiányának nem kellő értékelése, késedelmes leküzdése gátolhatja a termelés növekedését, kedvezőtlen hatással lehet a kommunizmus építésére.

Emellett néha a kolhoztulajdon egyes oldalai is megnehezítik a termelés növekedését és ilyenkor ennek a tulajdoni formának a tökéletesítése válik szükségessé. A háború utáni években a párt tudatára ébredt, hogy a kis kolhozok nem teszik lehetővé a rendkívül gazdag mezőgazdasági technika teljes kihasználását és maga állt az élére annak a mozgalomnak, melyet a kolhozparasztok a kolhozok összevonása érdekében indítottak. Számos egyéb olyan rendszabályt is valósított meg a párt, melyek célja a gazdasági viszonyokban kialakult meg nem felelés megszüntetése volt.

Helytelen volna azonban, ha azt gondolnánk, hogy az összhangnak ezek a hiányai szinte napról-napra növekedni fognak. A termelési viszonyokat, mint ismeretes, relatív állandóság jellemzi és sok évnek, néha több évtizednek kell elmúlnia ahhoz, hogy egyik vagy másik oldaluk teljesen kimerítse lehetőségeit és elavuljon.

A szocializmusban a termelőerők és a termelési viszonyok közötti ellentmondások leküzdését jellemző sajátosságok abban állnak, hogy az a fennálló gazdasági viszonyok keretei között, e viszonyok tökéletesítése útján megy végbe. A szocialista rend természetéhez nem tartozik hozzá a termelőerők és a termelési viszonyok közötti konfliktus elkerülhetetlensége, nálunk nincsenek antagonisztikus osztályok, és így az összhangnak ezeket a hiányait békésen, társadalmi megrázkódtatások nélkül küzdjük le.

Bizonyos konkrét történelmi feltételek mellett azonban a szocializmusban is jöhet létre másfajta ellentmondás a termelőerők és a termelési viszonyok között. Néha olyan helyzet alakul ki, melyben a szocialista átalakulások már befejeződtek, az új szocialista struktúra már létrejött, a termelőerők meglévő fejlettségi színvonala azonban még nem elég magas ahhoz, hogy a szocializmus elveinek teljes érvényesülését biztosíthatná. És ellentmondás jön létre az élenjáró gazdasági rend és a társadalom rendelkezésére álló anyagi erőforrások, az új gazdasági viszonyok és a viszonylag elmaradt gazdasági-technikai alap között. Ebből azonban természetesen még nem következik, mintha a termelőerők már nem lennének a társadalmi termelés legmozgékonyabb és legforradalmibb eleme és most már a termelési viszonyok lennének döntő jelentőségűek. Ez csak azt jelenti, hogy a termelőerők állapota a forradalmat megelőző időszakban — jellegük és fejlettségi színvonaluk szempontjából egyaránt — parancsolóan követelik meg a régi termelési viszonyok megdöntését és az új, szocialista termelési viszonyok megteremtését. A régi viszonyok megdöntése után azonban olyan ugrás megy végbe a társadalom fejlődésében, hogy a termelés méretei elmaradnak azok mögött a követelmények mögött, amelyeket az új gazdasági struktúra támaszt velük szemben. Ilyen viszonyok között a társadalom figyelme elsősorban a termelés fejlesztésére irányul, az új termelési viszonyok azonban rendkívül széles lehetőségeket nyitnak a termelőerők rohamos fejlesztésére.

A szocialista társadalomban érzeteti hatását a tömegek korlátlanul növekvő anyagi és kulturális szükségletei és a termelőerőknek az adott időpontban elért fejlettségi színvonala közötti ellentmondás is. Néhány elvtárs azon az alapon tagadja, hogy ennek az ellentmondásnak különleges jelentősége lenne a szocializmus szempontjából, hogy a termelés és a fogyasztás közötti ellentmondás minden társadalmi alakulat közös jellemzője. Megfelelnek azonban arról a tényről, hogy a termelés és a fogyasztás közötti kapcsolat a szocializmusban — ahol a termelés közvetlen célja a fogyasztás — minőségileg más jellegű, mint a kapitalizmusban, ahol a profitszerzés a termelés közvetlen célja.

A fogyasztás és a termelés között a szocializmusban megvalósuló kapcsolat és kölcsönhatás természetesen még komoly és elmélyült vizsgálódásokat követel, annak az ellentmondásnak a valóságos létezése azonban, mely a tömegek szakadatlanul növekvő szükségletei és a termelés színvonala között a szocializmusban áll fenn, nem lehet kétséges. A tömegek fogyasztásának (vásárlóképességének) növekedése — mutatott rá nagyon helyesen I. V. Sztálin — nálunk mindig túlszárnyalja a termelés növekedését, előre hajtja, serkenti a termelést. A kapitalizmusban más a termelés és a tömegek fogyasztása közötti viszony: „... A tömegek fogyasztásának (vásárlóképességének) növekedése sohasem éri utól a termelés növekedését, állandóan mögötte marad és gyakran válságokba dönti a termelést” (I. V. Sztálin: Művei. 12. köt. 345. old. Szikra).

A párt és a szovjet nép egész sokoldalú tevékenysége elsősorban a fogyasztás és a termelés közötti ellentmondás leküzdésére irányul. Minden nagy lépés, melyet a szovjet termelés fejlesztése terén sikerül elérnünk, lényegében ennek az ellentmondásnak a megoldását viszi előbbre, vagyis a vásárlóképes keresletet elégti ki, de . . . ez az ellentmondás újból megjelenik, mert hiszen a tömegek vásárlóképes kereslete gyorsabban növekszik, mint a fogyasztási cikkek termelése. A szovjet hatalom megteremtésének pillanatától kezdve a párt lankadatlanul harcol az ország termelőerőinek minden eszközzel való fejlesztéséért, a hősi szovjet népet egyre újabb és újabb sikerek elérésére mozgósítja. Azt a célt tűzi maga elé, hogy előbb elegendő mennyiségben hozza létre a kommunizmus sokoldalúan fejlett dolgozóinak pezsgő életéhez szükséges anyagi és kulturális értékeket, majd teljes bőséget teremt ezekben a javakban. A fogyasztás és a termelés közötti ellentmondás azonban a teljes kommunista társadalom felépítése után is meg maradni.

Az ehhez hasonló ellentmondások különösen azoknak az országoknak a szempontjából jelentősek, melyek már a szocialista fejlődés útjára léptek, gazdaságilag azonban még elmaradtak.

Az alábbiakban a szocializmus korának egy másik fontos ellentmondását próbáljuk vizsgálat alá venni — egyrészt a termelési eszközökhöz való viszony egyenlősége, másrészt az anyagi és kulturális javak elosztásának egyenlőtlensége közötti ellentmondást. A Szovjetunióban minden termelési eszköz társadalmi tulajdonban: vagy az állam, vagy különböző kollektívák kezében van. Senkinek a magántulajdonában sem lehet föld, üzem, gyár, bánya, erőmű stb. Egyetlen ember sem kényszeríthet mást arra, hogy számára dolgozzon. Ebben a vonatkozásban a Szovjetunió minden polgára egyenlő. Teljes egyenlőség uralkodik a tekintetben is, hogy mindenki kaphat munkát, mindenki képezheti magát és megvalósul az az elv is, hogy egyenlő munkáért egyenlő bér jár. A Szovjetunió minden polgárának joga van munkához és ezt a jogát anyagilag a termelési eszközök szocialista tulajdona garantálja. Az a tény, hogy országunkban nincs munkanélküliség, megdönthetetlenül bizonyítja e jog valóságos voltát. Az iskolák, főiskolák, tanfolyamok rendkívül széles hálózata, a levelező oktatás, az oktatás ingyenessége és az ösztöndíjak rendszere a szakképzettség elnyerésének, a szakadatlan továbbképzésnek korlátlan lehetőségeit biztosítják mindenki számára.

A termelési eszközökhöz való egyenlő viszony és az, hogy mindenkinek egyforma lehetőségei vannak arra, hogy munkát kaphasson, magát képezhesse és ismereteket szerezhessen, ha az azonos munkáért mindenki azonos díjazást kap — mindez együtt a társadalmi fejlődés jelenlegi szakaszában a legmagasabb fokú és egyedül lehetséges egyenlőséget jelenti. Ennek az egyenlőségnek a megteremtése hatalmas lépést jelent a társadalom fejlődésében. Ez az egyenlőség gyökeresen megváltoztatja az ember helyzetét ahhoz a helyzethez képest, melyben a kapitalista társadalomban volt, ahol a sokszoros milliárdosok maroknyi csoportja tartja kezében a termelési eszközök túlnyomó részét, ahol az embernek ember által való kegyetlen kizsákmányolása uralkodik. A szocializmus viszonyai között azonban az emberek életéhez szükséges anyagi és kulturális javak elosztása még nem a szükségletek szerint történik — amint az a kommunizmusban lesz —, hanem a teljesített munka mennyisége és minősége szerint. Amennyit dolgozott valaki, annyit is kap érte cserébe: a munka mértéke egyben a fogyasztás mértéke is. Minthogy azonban az emberek között képzettségük színvonala, képességeik, egészségi

állapotuk, családtagjaik száma tekintetében különbségek vannak, mégpedig nagyon is jelentős különbségek, természetes, hogy ez anyagi ellátottságuk tekintetében is különbséget teremt köztük.

Ezt a különbséget a fejlődés jelenlegi szakaszában nem lehet megszüntetni. A szovjet polgárok anyagi jóléte rendszeresen növekszik, ez az anyagi helyzetükben fennálló különbség azonban még mindig megvan. A Kommunista Pártnak az a célja, hogy kivétel nélkül minden dolgozó számára magas színvonalú jólétet biztosítson. A párt egész tevékenysége erre irányul. A termelőerőknek ez idő szerint elért fejlettségi színvonala, a munka termelékenységének foka még nem teszi lehetővé ennek a célnak az elérését. Egyik-másik olvasó azt javasolja, hogy mindenki számára egyenlő fizetés alapján szüntessük meg ezt a különbséget. Ez a javaslat azonban ellentmondásban van a szocializmus objektív gazdasági törvényeivel. Ha elfogadnánk, ezzel megszüntetnénk a munkatermelékenység fokozásának ösztönzőit, késleltetnénk a kommunizmusba való átmenetet és végeredményben rosszabbá tennénk a dolgozók anyagi helyzetét.

Csak egyetlen módon lehet ezt az ellentmondást megszüntetni: a szocialista termelés szakadatlan és gyors fejlesztésével, a munka termelékenységének emelésével, azzal, hogy előbb elegendő, majd bőséges mennyiségben termelünk fogyasztási cikkeket. Ezen az alapon szüntelenül emelkedik majd minden szovjet ember anyagi jóléte és ezzel egyidejűleg gyorsított ütemben javulnak a dolgozók alacsony fizetésű kategóriáinak az életfeltételei is. Ebben az irányban különösen figyelemre méltó redszabályok foganatosítására került sor az utóbbi években: emeltük az alacsony fizetésű munkások és alkalmazottak munkabérét, megnövekedett az olyan dolgozók száma, akiknek nem kell adót fizetniük, az alacsony fizetésű munkások és alkalmazottak munkabérüknek megfelelő összegű nyugdíjat kapnak. Ilyen redszabályokra a jövőben is sor kerül majd. Ezzel egyidejűleg az utóbbi években rendeztük és részben leszállítottuk a magas fizetésű dolgozók több kategóriájának a munkabérét.

A termelési eszközökhöz való viszony egyenlősége és az anyagi javak elosztásának egyenlőtlensége közötti ellentmondás leküzdéséhez hosszú időre van szükség, de minden békés munkában eltöltött év közelebb visz minket a nagy cél eléréséhez — a szükségletek szerinti megvalósulásához.

Rendkívül fontos szerepet játszik a szovjet társadalom fejlődésében az egyéni és a társadalom fejlődésében az egyéni és a társadalmi érdekek közötti dialektikus ellentmondás. Az egyéni és a társadalmi érdekek közötti ellentmondások az egész társadalom méreteiben való leküzdését a társadalmi és egyéni szükségletek kielégítése közötti helyes, gazdaságilag megalapozott aránymegállapításával érjük el. Ennek az aránynak bármely irányban való megsértése elkerülhetetlenül nehézségeket okoz a gazdaság fejlesztésében.

A szocializmusban megnyilvánuló ellentmondásoknak van még egy nagyon fontos csoportjuk — egyrészt a valóságos gazdasági folyamatok, az objektív gazdasági törvények érvényesülése, másrészt a gazdasági, szervezeti vezetésnek minden láncszemben megnyilvánuló színvonala, a vezetési szakértelme és eredményessége, a törvények felhasználásának mélysége és helyessége közötti ellentmondások. Ezekben az ellentmondásokban az alap és a felépítmény közötti ellentmondások tükröződnek. A gazdasági folyamatok mérhetetlenül gazdagabbak, sokoldalúbbak, mint igazgatásuk formái és sokkal gyorsabban fejlődnek az állami szervek tökéletesedésénél.

A vezetés eredményessége attól függ, hogy milyen mélyen ismerték meg az emberek a gazdasági életet, mennyire rugalmas az igazgatási rendszer és mennyire tudományosan alapozták meg a terveket. De még a legideálisabb esetekben is, vagyis még akkor is, ha az emberek a lehető legpontosabban ismerik a valóságban végbemenő folyamatokat, ha rendkívül jó az igazgatási rendszere és a tervezés is hibátlan, a vezetés mindig csak végtelenül közeledik ahhoz, hogy az objektív gazdasági folyamatok valamennyi oldalát átfogja, de ezt a célt soha el nem éri, mert az élet mindig megelőzi. Így jön létre az ellentmondás.

A valóságban azonban sokkal bonyolultabb a gazdasági élet és a vezetés közötti kapcsolat. A szovjet közgazdasági tudomány egyre mélyebben és mélyebben hatol be a gazdasági folyamatok megértésébe, de még mindig sok olyan probléma van, mely komoly tudományos megvizsgálást követel. Így például még sok megoldatlan kérdést rejt magában az értéktörvény, különösen a törvénynek a kolhoztermelésben való érvényesülése. Az ipari termelés határfokának fokozására alkalmas gazdasági ösztönzők rendkívül fontos problémája sincs még maradéktalanul kidolgozva. Nagy viták merülnek fel a tőkebefektetések gazdasági határfokának elemzése során is. Súlyos fogyatékoságok akadnak a gazdaság irányításának struktúrájában, a gazdaságot irányító szervek munkájában is. A tervezésben is fordulnak elő tévedések és számítási hibák. Úgy látszik a szocialista országokban nincs olyan ember, aki tagadná ezeket az ellentmondásokat. Leküzdésükre azonban különböző utakat jelölnek meg.

Azok, akiket szubjektivistá-voluntarista elképzelések fertőztek meg, kizárólag a saját vágyaikból és törekvéseikből kiindulva szeretnék igazgatni a gazdasági életet, anélkül, hogy a gazdasági törvényekkel is számolnának.

Hallatszanak más javaslatok is: mellőzzük teljesen a gazdaság irányítását, bizzunk mindent a dolgok szabad folyására, az ösztönre. Ennek az álláspontnak aktív védelmezője többek közt Mito Hadzsi-Vasziljev, jugoszláv közgazdász, kinek „Kollektív és egyéni érdekek. Megoldható ellentmondások” c. cikke a „Kommuniszt” c. hetilap 1957. december 6-i és 13-i számaiban jelent meg. Ebben a cikkben, miután számos rég megoldott kérdésben vitába száll a „Kommuniszt”-tal és a „Pravdá”-val, annak a gondolatnak az aktív védelmezőjéül csap fel, hogy a gazdasági fejlődés a szocializmusban ösztönösen megy végbe. Hadzsi-Vasziljev cikkének minden igyekezete annak a bebizonyítására irányul, hogy a gazdaság állami irányításának semmi értelme, a tervezés és általában a gazdasági folyamatok irányításában való minden tudatos részvétel felesleges, sőt egyenesen káros.

A szerző egész gondolatmenete azon a helytelen elképzelésen alapul, hogy az emberek tudatos részvétele a gazdaság irányításában a szocializmus viszonyai között ellentmond az objektív törvényeknek, nem más, mint a gazdasági viszonyokon elkövetett erőszak. „... A gazdasági életbe az állam igazgatási monopóliumára támaszkodó beavatkozás — írja — kisebb vagy nagyobb mérvben elkerülhetetlenül magában hordja annak a tagadását, hogy a gazdasági folyamatok fejlődésének gazdasági kritériuma lenne. Ebből keletkeznek a kivétel nélkül minden jelenség szubjektívizálására irányuló tendenciák”.

Elképzelése szerint a terv nem egyéb a tervezést végző hivatalnokok önkényes számításainál. „A tervezők — írja — nem pótolhatják a társadalmat és annak objektív törvényszerűségeit...” Ez a szemrehányás helyes lenne,

ha a szerző a szubjektivisták felé fordulna vele, akik az objektív törvényszerűségeket a tervvel akarták helyettesíteni. A szubjektivistákat azonban már régen szétvertük. Hadzsi-Vasziljev azonban mindenféle, így a tudományosan megalapozott tervezéssel is szembefordul és nem hajlandó tudomásul venni azt a tényt, hogy a népgazdaság tervezését már kellően ellenőrizték a Szovjetunió, Kína és a népi demokratikus országok tapasztalatai. Amint ismeretes, a Szovjetunió, Kína és a többi népi demokratikus ország népgazdasági terveit mindig teljesítették, sőt túl is teljesítették, hogy segítségükkel óriási eredményeket sikerült elérni a termelés fejlesztésében. Nehéz lenne meggyőzőbb érveket találni a tervek megalapozottságának, a tervezés életrevalóságának igazolására. Mindez azonban úgy látszik kevés Hadzsi-Vasziljevnek.

De vajon miért lehetetlen szerinte a gazdaság tervezése? Azért, írja, mert „nincs olyan szükségszerűség vagy törvényszerűség, melyet teljesen, érvényesülésének és megnyilvánulásának egész gazdagságában ismernénk és amelyet kizárólag a terv segítségével az íróasztal mellől a termelési viszonyokba lehetne bevinni”.

Először is: soha egyetlen marxista közgazdász sem javasolta, hogy az objektív szükségszerűséget és törvényszerűséget az íróasztal mellől „vigyük be” a termelési viszonyokba — akár a terv segítségével, akár anélkül. Másodszor: abból a helyes tételből, hogy a gazdasági valóság valamennyi oldalát nem lehet teljesen megismerni, Hadzsi-Vasziljev még arra a rendkívül furcsa következtetésre is jut, hogy ezeket az oldalakat nem is kell felhasználnunk. De hiszen abból, hogy az emberiség teljesen, maradéktalanul sohasem fogja a természet törvényeit megismerni — az anyag ugyanis kimeríthetetlen, — távolról sem következik, hogy ezeket a törvényeket nem kell felhasználnunk. Ha az emberiség ezt az álláspontot tette volna magáévá, ma nem lennének szputnyikok, nem lenne sem atomenergia, sem elektromosság, sem gépek, vagyis nem értük volna el a technikai fejlettség mai színvonalát és Hadzsi-Vasziljevvel együtt még ma is állati bőrökben kellene járnunk.

Hadzsi-Vasziljev azt javasolja, hogy a piaci viszonyok spontaneitásával, a kereslet-kínálat törvényének „szabad érvényesülésével” helyettesítsük a tervezést. Azt maga is elismeri, hogy ez elkerülhetetlenül olyan beteges jelenségekre vezetne, mint „a konkurrencia (a konkurrencia fogalma alá sorolja a munkás kollektívák egymás közötti versengését is, ami a munkásosztály megosztására vezet. — A. Sz.), bizonyos vállalatok monopóliuma, az árak felhajtása, nem a munka termelékenységének emelésén, hanem a monopóliumon vagy a kereslet és a kínálat közötti összhang hiányán alapuló jövedelmek, a partikularizmus, a gazdasági bűncselekmények stb.”. Mindez azonban nem igen hozza zavarba Hadzsi-Vasziljevet. Sőt ellenkezőleg: úgy véli, hogy a fenti jelenségek közül egyik-másik még „a szocialista fejlődés eszköze” is.

Egészen világos, hogy a gazdasági fejlődés feladatainak megoldására ajánlott olyanfajta receptek, mint amelyeneket Hadzsi-Vasziljev javasol, nemcsak, hogy nem küzdik le a fenti ellentmondást, hanem beteges, a szocializmustól idegen jelleget kölcsönöznek neki, alkalmazásuk csak újabb ellentmondásokat szülne. A szocialista országok fejlődéséből leszűrt tapasztalatok más utat jelölnek ki számunkra: egyre mélyebben kell megismernünk a szocializmus gazdasági törvényeit és állandóan tökéletesíteniük kell az irányítás egész rendszerét.

Pártunk a legutóbbi években megállapította, hogy a gazdasági folyamatok és azok között a formák közötti ellentmondás, melyekben a folyamatok irányítása történik, már olyan fokot ért el, mely után esetleg komoly és beteges jelenségek kezdődhetnek. Az iparnak a szakminisztériumokon keresztül megvalósuló régi igazgatási formái már teljesen kimerítették a számukra nyitva álló lehetőségeket és így a termelés fejlesztésének fékjévé kezdtek válni. A párt jelentős munkát végzett, hogy megjavítsa az ország gazdasági életének egész igazgatási rendszerét, magasabbra emelje hatásfokát, szakmai minőségi színvonalát. Az ipar igazgatása már nem a szakminisztériumokon keresztül, hanem gazdasági övezetekként összpontosítva történik; jelentősen megjavult a népgazdaságnak mint, egységes egésznek a fejlesztését szolgáló tervezés rendszere. A szövetségi köztársaságok az eddiginél sokkal nagyobb lehetőséget kaptak a gazdasági és kulturális építés legfontosabb kérdéseinek a megoldására. Országunk dolgozói egyre nagyobb méretekben kapcsolódnak be a gazdaságfejlesztés minden kérdésének a megoldásába. Ennek az átszervezésnek üdvös hatását már ma is megfigyelhetjük. Jelentős javulást mutat az ipar irányítása is. Az 1957. évi tervet jelentős mérvben túlteljesítettük. Ennek a rendszernek is megvannak azonban a maga hibái. A legfontosabb közülük az, hogy szűk helyi érdekeket szem előtt tartó tendenciák megjelenése fenyeget. A párt és a kormány előre látta e hiba megjelenésének a lehetőségét és lankadatlan harcra szervezi ellene a dolgozókat. A Szovjetunió Legfelső Tanácsának decemberi ülészaka szigorú kritikában részesítette az omszki, udmurtszki és több más népgazdasági tanács munkájában megfigyelhető szűk helyi tendenciákat.

A szocialista társadalomban még sokáig fennmaradnak az új társadalmi viszonyok és a régi viszonyok, régi nézetek maradványai, más szóval: a gazdasági életben és az emberek tudatában még meglevő kapitalista maradványok közötti ellentmondások. Minthogy a Szovjetunióban nincsenek olyan osztályok, melyek a régi termelési módok hordozói lennének, ez az ellentmondás úgy tűnik fel, mintha a szocialista társadalom és az olyan egyéniség közötti ellentmondás lenne, melyet magatartásában a mi rendünktől idegen nézetek vezetnek. A helyzet úgy áll, hogy a szovjet polgárok között vannak antibolsevista elemek is, olyanok, akik fosztogatják a szocialista vagyont, kizsákmányolnak, munka nélkül akarnak megélni stb. Ezek az ellentmondások antagonisztikus jellegűek. Leküzdésükre vagy kényszer módszereket, vagy a meggyőzés módszereit használjuk fel, vagy egyidejűleg ezt is és azt is.

Az ellentmondások fent felsorolt csoportja nem öleli fel a szocialista társadalmat jellemző ellentmondások egész összességét. Kétségtelen azonban, hogy a legfontosabbakat, a leglényegesebbeket magukban foglalják.

Az ellentétek egységét a szocializmusban jellemző sajátosságok Az ellentmondások és az egység egymáshoz való viszonya

A szocializmust jellemző legfontosabb ellentmondások jellemzése még nem tárja fel teljesen ezeknek az ellentmondásoknak a lényegét. A szocializmus ellentmondásait csak akkor foghatjuk fel helyesen, ha annak az elemzésével szoros és elválaszthatatlan összefüggésben vizsgáljuk őket, hogy mi az ellentétek *egységének* a lényege, mert hiszen maguk az ellentmondások is csak az egymásra kölcsönösen ható oldalak egysége esetén léteznek.

Az egység kérdésének különös jelentősége van a szocializmusban. Arról van ugyanis szó, hogy a szocializmusban nemcsak az ellentmondások jellege változik meg, hanem itt maga az egység is új vonásokra tesz szert és lényegesen megváltozik az *ellentmondások* és az *egység* közötti viszony is.

A dialektikus egység rendkívül fontos jellemző vonása, hogy a két ellentétes oldal együtt alkotja az egységes egészet és ezért elszakíthatatlan szálakkal kapcsolódik egymáshoz. Elszigetelten, egymástól függetlenül nem létezhetnek, mert az egyik oldal okvetlenül feltételezi a másikat, egyik a másiknak a szülője. Az, hogy rabszolgatartó van, egyben elkerülhetetlenül azt is jelenti, hogy rabszolgának is kell lennie. Egymás ellenségei ugyan, de feltételezik egymást. A proletariátus és a burzsoázia antagonisztikusan, ellenségesen áll szemben egymással, de abban az értelemben, hogy egymással összefüggenek, egységesek; proletariátus nélkül nincs burzsoázia, és burzsoázia nélkül nincs proletariátus. A maguk egységében jellemzik a kapitalista termelési módot. A tartalom és a forma mindig feltételezik egymás kölcsönös létezését; létezésüknek és összefüggésüknek köszönhetjük a tárgyak minőségi meghatározottságát. A régi és az új — tagadják, de ugyanakkor fel is tételezik egymást. A lét örök szála fűzi őket egymáshoz. Az ellentétek kölcsönös összefüggése és feltételezettsége egyetemes jellegű. Ez az ellentétek egységének legfontosabb, legdőntőbb oldala.

Az egység második jellemző vonása abban áll, hogy az egységes egész két oldalának az egyike bizonyos meghatározott feltételek esetén önmagának az ellentétébe csaphat át, vagy szabatosabban: magában hordja ennek az átcsapásnak a lehetőségét. Az élet halálba csap át, az egyik forma halála azonban az élet új formáit indítja útba. Az egységnek ez az oldala azonban nem egyetemes jellegű, mert az ellentétes oldalak nem csapnak át mindig önmaguk ellentétébe.

Van végül az ellentétek egységének egy harmadik jellemző vonása is, melynek elemei már az antagonisztikus alakulatokban is megvoltak, de mint olyan, csak a szocialista társadalomban alakult ki és csak ott létezik. Az ellentétek egysége bizonyos meghatározott körülmények között nemcsak azt jelenti, hogy az ellentétes oldalak *kölcsönösen összefüggenek*, hanem azt is, hogy *legfontosabb érdekeik, fejlődésük fő irányai egybeesnek, egymást kölcsönösen segítik, egymást kölcsönösen erősítik és szilárdítják*.

Ennek az ellentétek közötti viszonyt jellemző új vonásnak a megjelenése az ellentétek egységéről és harcáról szóló dialektikus törvény továbbfejlődését és gazdagabbá válását jelenti, ami a társadalmi viszonyok átalakulására és gazdagodására, vagyis a szocialista valóság megjelenésére vezethető vissza. Ennek az ellentmondások közötti viszonyt a szocializmusban jellemző új vonásnak a megjelenése lényegesen megváltoztatta az egységnek a társadalom fejlődésében betöltött szerepét, a történelmi haladásban elfoglalt helyét.

A filozófiai front néhány dolgozója között az a helytelen, egyoldalú, az életnek ellentmondó elképzelés terjedt el, hogy az egység — mindig tespedés, mozdulatlanság, mert mozgás, élet csak az ellentmondásból, az éles harcból fakadhat. Ebből az következnek, hogy az ellentmondás mindig és minden körülmények között jobb az egységnél, hiszen mindig a fejlődés forradalmi oldalát testesíti meg, mindig gyorsítja a fejlődést. Az egység ezzel szemben mindig a konzervatív oldal megtestesítője, hátráltatja a mozgást. Eszerint az álláspont szerint a szocialista társadalomnak az egység szétrombolására és ellentmondások teremtésére kell törekedni.

Először is : az egységet és az ellentmondást sohasem szabad egymástól elszakítani. Másodsor : az egység konzervatív szerepéről szóló elképzelés abból származik, hogy a szocialista valóságra olyan törvényszerűségeket visznek át, melyeket eredetileg a kizsákmányoló társadalom viszonyainak elemzéséből vezettek le, ahol tudvalevőleg antagonisztikus ellentmondások uralkodnak. Bármelyik antagonisztikus jelenséget nézzük is, a benne megnyilvánuló ellentétek abban az értelemben egységesek, hogy egymástól elszakíthatatlanok, éppen ez a kapcsolatuk biztosítja az adott jelenség létezését, minőségi meghatározottságát. Az ezek között az ellentétek közötti viszony tartalma azonban az egymás ellen, az egymás megsemmisítéséért vívott harc, ez a harc pedig a régiek az új, a forradalminak a konzervatív elleni harcát fejezi ki és végeredményben a régit megtestesítő oldal megsemmisülésével és az újat védelmező erők győzelmével fejeződik be.

Ha akár csak hipotézisként is elképzelhető lenne, hogy a forradalmi és a reakciós, a színről lelépő és a felfelé törő osztályok többé már nem harcolnak egymással, megbékültek egymással, ez a mozgás megállását, tespedést jelentene. Megszűnne a társadalmi haladás, az emberiség a nyomorúságos tengődés állapotába jutna. Csak az egyik osztálynak, a felfelé törő osztálynak a győzelme és a másik, az elhaló osztály veresége viszi előre a társadalmat a társadalmi élet alacsonyabb formáitól a magasabb formák felé.

Ezeket a folyamatokat általánosítva fogalmazta meg Marx ezt a rendkívül világos tételt : „A termelés már a civilizáció első pillanatában a rangok, rendek, osztályok közötti antagonizmusra, végül a felhalmozott munka és a közvetlen munka közötti antagonizmusra kezd támaszkodni. Antagonizmus nélkül nincs haladás. Ez az a törvény, melynek a civilizáció mindmáig alá van vetve. A termelőerők egészen napainkig az osztályok közötti antagonizmus e rendszerének köszönhetik fejlődésüket” (Marx—Engels Művei. 4. köt. 96. old. Oroszul).

A társadalom ismeri az antagonisztikus ellentmondások leküzdésének egyetlen lehetséges módját, a reakciós osztályok által védelmezett elavult társadalmi viszonyok szétzúzásának egyetlen eszközét és tudja, hogy az új, a fejlődés szükségleteinek megfelelő viszonyok megteremtésének egyetlen eszköze — a forradalmi fordulat, a feltörő osztály győzelme és a magát túlélő osztály veresége, ez pedig csak a közöttük végbemenő összeütközés eredménye lehet.

Teljesen érthető tehát, hogy az embernek ember által való kizsákmányolásán alapuló minden társadalom egyetlen hajtóereje csak az *osztályharc* lehet és ez valóban így is van. Minden olyan kísérlet, mely el akarja simítani az antagonisztikus ellentmondásokat, ki akarja békíteni az ellenséges osztályokat, csapás a történelmi haladásra, a reakciós erők állásait erősíti és a forradalmiakét gyengíti.

A társadalomnak az az elvileg új társadalmi-gazdasági szervezete, melyet a kommunista alakulat testesít meg (a termelési eszközök társadalmi tulajdona, az, hogy a kommunista társadalomban már nincsenek kizsákmányoló osztályok, melyeknek létfontosságú érdekük a régi fenntartása), a társadalmi antagonizmusok megszüntetésére vezetett és így az osztályharc, mint a társadalom belső fejlődésének hajtóereje a kommunista alakulat viszonyai között már eltűnik a színről. Amint fent már mondtuk, minden társadalom belső fejlődésének — és így a kommunista társadalom belső fejlődésének is — természetesen a törvényszerűen létrejövő ellentmondások-

ban rejlik az egyetlen forrása, gyökeresen megváltoznak azonban az ellentmondások leküzdésének a módjai, új hajtóerők jelennek meg.

Az antagonisztikus ellentmondásoknak bizonyos ideig még a szocializmusban is fennmaradó maradványai és elemei, az újak és a réginek az összecsapása — és ez a régi nem egyszerűen csak régi, hanem többé-kevésbé társadalomellenes tartalmat is rejt magában — mindez olyan ellentmondásokat jelent, melyek megoldása csak a régi felszámolásával, a konzervatív erők megsemmisítésével lehetséges.

Amikor azonban olyan ellentmondásokról van szó, melyek semmiféle antagonizmust sem foglalnak magukban, az ilyeneknek a leküzdése már más-képpen történik. A szovjet társadalom legtöbb ellentmondásának a leküzdése úgy történik, hogy *az ellentmondó oldalak kölcsönösen hatnak egymásra, egymás befolyása alatt állnak, akár abban az értelemben, hogy kölcsönösen segítik, erősítik, akár abban, hogy kölcsönösen korlátozzák egymást.* Így például a munkásosztály és a parasztság, a szellemi és a fizikai munkát végző emberek (egyfelől az értelmiség, másfelől a munkások és a parasztok) közötti ellentmondás e társadalmi erők között megvalósuló kölcsönös segítség útján, az egyéni és a társadalmi érdekek, a centralizmus és a demokratizmus közötti ellentmondás pedig úgy oldódik meg, hogy a szembenálló oldalak kölcsönösen erősítik, de ugyanakkor kölcsönösen korlátozzák is egymást. A centralizmus ugyanis külsőleg szemben áll a tömegek demokratizmusával. A valóságban azonban a szovjet nép csak a központosított államot a kezében tartva biztosíthatja a maga számára az ország valóságos, mivel sem korlátozott igazgatásának a lehetőségét. Minden művészi alkotás tartalma és formája között — még, ha a legharmonikusabb összhangban vannak is — van valami ellentmondás, ennek a megoldása a két oldal kölcsönös erősítése, egymás gazdagítása útján történik.

Az annak a következtében előálló ellentmondásoknak a megoldására, hogy az egyik oldal objektíven és szükségszerűen elmarad a másik mögött, az egyik oldal erősítésével és a másik elmaradó oldal átszervezésével kerül sor, melynek során fokozatosan azt is az élenjáró oldal színvonalára emeljük.

Így például a Szovjetunióban a szocialista tulajdon két formája létezik: az össznépi — ez a magasabbrendű forma — és a kolhoz-szövetkezeti tulajdon. Lényegükben egységesek, közöttük azonban dialektikus, nem antagonisztikus ellentmondások jönnek létre. Ezeket az ellentmondásokat az össznépi tulajdon szerepének és befolyásának szakadatlan növelésével küzdjük le, mely így egyre nagyobb hatással lesz a kolhoz-szövetkezeti tulajdonra. Ez azonban nem nyomja el a kolhoz-szövetkezeti tulajdont, mely továbbfejlődik és több átmeneti fokon áthaladva a magasabbrendű tulajdoni forma színvonalára emelkedik, vele egységes össznépi tulajdonná olvad össze. A gazdaság és az igazgatási formák közötti ellentmondásokat az igazgatási rendszer átszervezésével oldjuk meg stb.

Mindez azt jelenti, hogy a szocializmus nem tagadja az ellentmondásokat, jellegüket és leküzdésük módjait azonban megváltoztatja.

Az új és a régi közötti harc a szocializmusban (mely néha igen éles formát ölt) amellet a magától értetődő feltétel mellett folyik, hogy a társadalomban már nincsenek olyan osztályok, melyeknek érdekei a régihez fűződnének és ezért ennek a réginek a védelmére kelnek. A régi leküzdése az egész társadalom érdeke. Egészen világos tehát, hogy a társadalom annál gyorsabban, eredményesebben és hatásosabban tud a régivel megbirkózni, mennél

kevésbé gyengítik ellentmondások, mennél egységesebb, mennél inkább egy kőből faragott. Az antagonisztikus társadalomban — amint fent már mondtuk — az osztályok egymás közötti harca az az erő, mely az ellentmondásokat megoldja, a szocializmus viszonyai között pedig — az osztályok között megvalósuló kölcsönös segélynyújtás, egymás kölcsönös erősítése, az osztályok egysége. A szocialista társadalomban ezért az egység a társadalmi haladás nagy hajtóereje, ez az ellentmondások leküzdésének, megoldásának, vagyis a történelmi fejlődésnek egyik döntő fontosságú eszköze. Az új társadalmi-gazdasági viszonyok új hajtóerőt is hoztak létre.

A szocializmus gazdasági viszonyait a termelési viszonyok és a termelőerők jellege közötti összhang jellemzi. Ez az összhang a termelőerők fejlődése során megbomlik, de megbomlása nem fejlődik konfliktussá, mert a társadalom a termelési viszonyok tökéletesítésével kellő időben újra helyreállítja. A termelőerők és a termelési viszonyok összhangja (egysége) e két oldal dialektikus ellentmondásosságával együtt alkotja a termelés növekedésének forrását, hajtóerejét.

A szocialista rend új társadalmi viszonyai, melyek kizárják az embernek ember által való kizsákmányolását, megteremtik a társadalom erkölcsi-politikai egységét és most már ez lép az osztályok közötti harc helyébe. A Szovjetunióban — melynek kötelékében oly sok nemzet egyesült — barátság (egység) alakult ki ezek között a népek között. A társadalom egysége, a népek barátsága a szocializmus viszonyai között a történelmi fejlődés hatalmas hajtóerői.

A szovjet nép egysége nagy átalakító erő, mely hétmérföldes léptekkel viszi előre a szovjet társadalmat. A szovjet nép egysége nem véletlenül jött létre. Ez az egység a cárizmus és a burzsoázia elleni forradalmi harc idején született, a szocialista építés során alakult ki és az ellenséggel vívott elkésredett harcban szilárdult meg. Népünk egysége tette lehetővé a német-fasziszta területablók szétzúzását, országunk függetlenségének megvédését, a szocializmus vívmányait. És népünk egysége teszi lehetővé számunkra a kommunista építés nagy feladatainak a megoldását is.

Az új társadalmi-gazdasági és politikai viszonyok a politikai harc új formáit hozták létre. A régi minden területen való leküzdésének és az új megteremtésének legfontosabb formája a kritika és önkritika; ez a szocializmusban is a fejlődés hatalmas hajtóerejének bizonyult. Pártunk és szovjet-államunk életének a kritika és az önkritika az alapja, melyek hathatós fegyvert adnak a proletariátus kezébe a társadalom átszervezéséért vívott harcban. A tudományos kommunizmus elméletének megteremtői megalapozták a proletariátusnak a történelemben betöltött szerepét és rámutattak, hogy az önkritika a proletariátus sorainak tömörítése szempontjából is életbevágóan szükséges.

Amikor a nagy Lenin a proletárpárt alapjait fektette le, erre tanított: „... Az önkritikára minden élő és életképes pártnak feltétlen szüksége van”. Ismételten rámutatott, hogy az önkritika a párt erejének a jele, hogy sok párt éppen azért pusztult el, mert félt az önkritikától, félt hibáinak és tévedéseinek a beismerésétől, ami akadályozta azok kijavítását. „A politikai pártnak saját hibáihoz való viszonya egyik legfontosabb és legbiztosabb ismerve a párt komolyságának és annak, hogy miként teljesíti a *valóságban kötelességét osztálya* és a dolgozó *tömegek* irányában. A hibát nyíltan beismerni, okait feltárni, elemezni azt a helyzetet, amely a hibát szülte, gondosan meg-

vitatni, hogy milyen eszközzel lehet a hibát kijavítani — ez jellemzi a komoly pártot, így teljesíti a párt kötelességét, így neveli és tanítja az *osztályt*, azután pedig a tömegeket is” (Művei, 31. köt. 45. old. Szikra).

A kritika és önkritika a Kommunista Párt tevékenységének alapja, a szovjet nép élettörvénye, a legtömegjellegűbb, a leghathatósabb formája annak, hogy a lakosság többsége részt vehessen az ország igazgatásában, az állam ügyeinek eldöntésében. Az SZKP lankadatlanul és következetesen fejleszti a kritikát és önkritikát, arra törekszik, hogy az mindig pártszerű és tárgyilagos legyen, minden néven nevezendő csoport- vagy szektás érdekek kizárásával a nép érdekét szolgálja.

A szocialista rend olyan hatalmas hajtóerőt termelt ki magából, mint a kommunizmus eszméje, melynek legtágabb értelemben vett és leginkább tömegjellegű kifejezője a szovjet hazafiság. Marx annak idején azt mondta, hogy azok az eszmék, melyeket a tömegek magukévá tettek, anyagi erővé válnak. És mi valamennyien láttuk, hogy a kommunizmus eszméje, a szocialista haza szeretete — melyeket a tömegek tudata magáévá tett — hogyan váltak nálunk a társadalmi fejlődés hatalmas erejévé.

Ezek a hajtóerők valamennyien összefüggnek egymással. Mint egységes mechanizmus éreztetik hatásukat. A közöttük megvalósuló kölcsönös kapcsolatot a szocialista rend egész lényege hozta magával. Legteljesebben és legsokoldalúbban azonban a Kommunista Párt szervező, vezető és irányító tevékenysége biztosítja.

A szovjet munkások, parasztok és értelmiségiek, soknemzetű szocialista hazánk egész népe szoros egységben és szívélyes barátságban él. A kommunizmus nagy eszméitől lelkesítve, a párt vezetésével és a szocialista termelési mód előnyeinek felhasználásával — melyben a termelési viszonyok összhangban vannak a termelőerők jellegével — rohamos ütemben fejlesztik iparunkat, mezőgazdaságunkat és kultúránkat.

A Kommunista Párt a szovjet nép élesapata. A szovjet kormány — valóban népi kormány. A Kommunista Pártnak, a Szovjetunió kormányának legfontosabb vonása, őket a burzsoá pártoktól és kormányoktól elválasztó különbség elsősorban abban áll, hogy az SZKP és a szovjet kormány közel állnak a néphez, mely magához tartozóknak érzi őket, egyhangúan támogatja politikájukat és önfeláldozóan küzd annak megvalósításáért.

A kapitalista országokban is van sok olyan párt — uralkodó és nem uralkodó pártok egyaránt — melyek demagóg módon a nép érdekeinek a megvédéséről szavalnak, a valóságban azonban lelkiismeretlenül kufárkodnak velük. A tőkés országok kormányai szavaikban a nép érdekeiért harcolnak, a valóságban azonban kíméletlenül elnyomják és leigázzák a dolgozókat.

A Szovjetunióban egészen más viszonyok alakultak ki a tömegek és a párt, a nép és a kormány között. A szovjetállam nem más, mint országunk szervezett népe. Ennek a népnek önmaga által létrehozott kormánya van, melynek legfőbb és egyetlen rendeltetése a dolgozók közös, létfontosságú és egyéni érdekeinek a megvédése. A szovjet társadalom vezető és irányító ereje a Kommunista Párt. Ezt a pártot a munkásosztály hívta életre, a nagy Lenin nevelte a nép ügyének harcosává, nincs más célja, mint hogy valóban boldoggá és szabaddá tegye a dolgozók életét. Népünk számtalan csatában próbálta ki a Kommunista Pártot, köréje tömörül és mindig magabiztosan menetelt mögötte az előtte álló nagy tettek elvégzésére.

A szovjet nép nagy fölényét a kapitalista országok népeivel szemben éppen az biztosítja, hogy egységbe olvadt pártjával és kormányával. A szovjet nép ereje a párt és a kormány hozzáértő vezetésében, politikájuk helyességében, tudományos megalapozottságában rejlik. A pártnak és a kormánynak az a korlátlan támogatás ad erőt, melyet a nép részéről élvez.

A nép és a Kommunista Párt egységének keretei között olyan kölcsönhatás alakult ki közöttük, mely a dolgozó tömegek és harcos, tudatos, szervezett élcsapatuk közötti kölcsönhatást fejezi ki. Ez a kölcsönhatás abban áll, hogy az élcsapat vezet, neveli a tömegeket, de ugyanakkor tanul is tőlük, a tömegek pedig élcsapatuk vezetésével mennek előre, de ugyanakkor saját tapasztalataikkal is gazdagítják azt. „Az élcsapat csak akkor teljesíti az élcsapat feladatait — írta Lenin —, ha érti a módját, hogy ne szakadjon el az általa vezetett tömegtől és valóban az egész tömeget vezesse előre.” Az élcsapat nem futhat előre, de nem is maradhat el a tömegek mögött. Így valósul meg a dolgozó tömegek és az élcsapat folytonos kölcsönhatása, mely a tömegeket is és az élcsapatot is gazdagabbá, erősebbé teszi.

Ez a kölcsönhatás jut kifejezésre az egyéni és a társadalmi érdekek, a demokratizmus és a centralizmus dinamikájában is. A párt politikája arra irányul, hogy a termelés folytonos növelésével, vagyis elsősorban a társadalmi célok megvalósításával érje el a dolgozók egyéni szükségleteinek lehető legteljesebb kielégítését. A tömegek a párt nevelő munkájának hatása alatt, személyi szükségleteik kielégítése során jutnak el annak a megértéséig, hogy a társadalmi érdekek megvalósulásáért kell harcolniuk. A gyakorlati tevékenység során még jobban megerősödik a párt és a nép egysége.

Ugyanakkor azonban arról tanúskodó tények is fordulnak elő, hogy egyes vezetők, egyes párttagok elszakadnak az élettől, megfélemlenek a nép érdekeiről, szem elől tévesztik a társadalmi fejlődés perspektíváját. Nézetük nem egyeznek meg a Kommunista Párt politikájával. Ezek az ellentmondások — ha idejekorán nem sikerül leküzdeni őket — kedvezőtlenül befolyásolhatják népünk alkotó tevékenységét. Így például azok az elvi nézeteltérések, melyek egyrészt a párt és a nép, másrészt a tömegektől elszakadt, az SZKP XX. Kongresszusán hozott határozatok teljesítésének megakadályozására törekvő Malenkov, Kaganovics, Molotov-féle konzervatív és dogmatikus, pártellenes csoport között merültek fel, már az éles konfliktus jellegét öltötték, melyet csak ennek a csoportnak a szétzúzásával lehetett megoldani. Ellentmondás van a tömegek aktivitása és a bürokraták, hivatali basák, az olyan vezetők között, akik adminisztratív aktatologatásnál egyebet sem csinálnak. És léteznek ellentmondások a nép átalakító tevékenysége és az irányításnak számos szervezetünkönél tapasztalható alacsony színvonala között.

Az effajta tények természetesen csak dolgozóink elenyészően kis csoportjaira vonatkoznak. Országunk párt-, szovjet-, szakszervezeti, komszomol, gazdasági, tudományos, mérnök és technikus káderei becsületesen és odaadóan, erőiket nem kímélve teljesítik kötelességüket, hűségesen szolgálják a szovjet népet, tevékenyen vesznek részt a kommunizmus felépítéséért vívott harcban. A bürokratikus magatartásról tanúskodó tények azonban még ilyen kis számban sem tűrhetők. A párt erőlyesen és bátran tárja fel az ilyen jelenségeket, leküzdésükre szervezi a kommunistákat és az egész szovjet népet. Lankadatlanul harcol a hivatali basák és bürokraták, a haszonlesők és karrieristák, az államgépezet bármely láncszemében észlelhető hibák

ellen. Ennek a harcnak a menetében folytonosan emelkedik a vezetés színvonala, szakszerűsége és operatív jellege.

A párt minden párt-, szovjet-, gazdasági, szakszervezeti, komszomol dolgozónak, minden aktívának igyekszik megmagyarázni, mennyire életbevágóan fontos a nép egységének a megszilárdítása, az ország minden polgárának a közös célok körüli tömörítése, hogy így egységes erőfeszítésekkel a lehető leggyorsabban érhessük el közös céljainkat.

A Kommunista Párt nagy figyelmet fordít a szovjet társadalomban uralkodó ellentmondások mélyreható elemzésére, feltárja lényegüket, fejlődésük irányait, a tömegeket kellő időben való leküzdésükre mozgósítja. A párt-nak az ipar, mezőgazdaság, állami és politikai viszonyok, a kultúra területén foganatosított rendszabályai ragyogó példái annak, hogy miképpen kell a marx-i dialektika törvényeit a kommunista építés már megérett feladatainak megoldására alkotó módon felhasználni, hogyan kell a dialektika törvényeit a kommunizmust építő tömegek átalakító tevékenységének tudományos általánosítása alapján továbbfejleszteni, gazdagabbá tenni.

Azok a nagy sikerek, melyeket a szovjet nép a kommunista társadalom építése során ért el, a munkásosztály, a parasztok, értelmiségiek és a Szovjetunió területén élő valamennyi nép baráti, tudatos munkája a Kommunista Párt és a szovjet kormány politikájának helyességéről tanúskodnak. A szovjet nép a lenini Központi Bizottságának vezetése alatt dolgozó pártjának bölcs vezetésével sikeresen küzdi le a keletkező ellentmondásokat, rohamos ütemben fejleszti gazdaságát és kultúráját, állandóan emeli jólétét.

Fordította : Frank Ernő

О ПРОТИВОРЕЧИЯХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА И ПУТЯХ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ

А. Соболев

По своему характеру противоречия делятся на антагонистические и на неантагонистические.

Антагонистические противоречия отражают противоположность коренных интересов различных классов противоречия между эксплуататорами и эксплуатируемыми.

Неантагонистические противоречия отражают такое взаимодействие противоположных сторон которое возникает в рамках единства дружественных классов по коренным вопросам не содержит в себе противоположности классовых интересов. В социалистическом обществе основными, господствующими являются неантагонистические противоречия.

По своему происхождению различаются противоречия необходимые, то есть закономерно обусловленные ходом общественного развития и противоречия случайные, не отражающие сущности социализма.

По своему значению противоречия бывают главные, основные, и не главные, второстепенные.

Противоречия различаются далее, по их роли в жизни общества, по влиянию на историческое развитие.

Советскому обществу свойственны многие противоречия. К числу таких относятся, например, противоречия между природой и обществом, между возможностью и действительностью и некоторые другие.

Важнейшая характеристическая черта этих противоречий состоит в том, что они не являются социальными антагонизмами ; это новый тип противоречий — неантагонистические.

Вопрос о единстве имеет при социализме особое значение. Великое преимущество советского народа по сравнению с народами капиталистических стран состоит именно в единении с партией и правительством.

ON THE CONTRADICTIONS OF SOCIALIST SOCIETY AND THE WAYS OF OVERCOMING THEM

A. Sobolev

According to their character, contradictions are divided into antagonistic and non-antagonistic ones.

The antagonistic contradictions reflect the contrast between the fundamental interests of classes, the contradictions between exploiter and exploited.

The non-antagonistic contradictions reflect such reciprocal action of the opposite parties as arises within the unity of friendly classes in fundamental questions and does not involve the contrast between class interests. In socialist society the non-antagonistic contradictions are the fundamental and dominating ones.

According to their origin we distinguish necessary contradiction, *i. e.*, those regularly arising from social development, from occasional contradictions which do not reflect the essence of socialism.

According to their importance we have principal, basic contradictions and non-principal, secondary ones.

We may distinguish contradictions also according to their part played in the life of the society, to their effect upon historical development.

Several contradictions are inherent in Soviet society, such as, for instance, between nature and society, between possibility and reality, and some others.

The most important characteristic feature of these contradictions is that they are no social antagonisms; they are a new type contradictions — the non-antagonistic ones.

The question of unity has a special importance in socialism.

The great advantage of the Soviet people over the peoples of capitalist countries consists in their unity with the party and the government.

VON DEN WIDERSPRÜCHEN DER SOZIALISTISCHEN GESELLSCHAFT UND DEN WEGEN IHRER ÜBERWINDUNG

A. Szoboljev

Dem Charakter nach zerteilt man die Widersprüche in antagonistische und nicht-antagonistische.

Die antagonistischen Widersprüche widerspiegeln den Gegensatz grundlegender Interessen von verschiedenen Klassen, die Widersprüche zwischen Ausbeutern und Ausgebeuteten.

Die nicht-antagonistischen Widersprüche widerspiegeln solche Wechselwirkung der gegensätzlichen Seiten, die im Rahmen der Einheit von freundschaftlichen Klassen, was grundlegende Fragen anbetrifft, entsteht und keinen Gegensatz von Klasseninteressen enthält. In der sozialistischen Gesellschaft sind die nicht-antagonistischen Widersprüche grundlegend, herrschend.

Der Entstehung nach gibt es notwendige, das heisst gesetzmässig durch den Prozess der gesellschaftlichen Entwicklung hervorgerufene Widersprüche und eventuelle, das Wesen des Sozialismus nicht widerspiegelnde.

Der Bedeutung nach sind erstrangige und grundlegende und nicht wichtige, zweitrangige Widersprüche vorhanden.

Die Widersprüche lassen sich nach ihrer Rolle nach im Leben der Gesellschaft und ihrem Einfluss nach auf die historische Entwicklung unterscheiden.

Der sowjetischen Gesellschaft sind viele Widersprüche eigenartig, zum Beispiel: Widersprüche zwischen Natur und Gesellschaft, zwischen Möglichkeit und Wirklichkeit und noch andere.

Der wichtigste Charakterzug dieser Widersprüche besteht darin, dass die keine sozialen Antagonismen sind; sie sind Widersprüche neuen Typs — nicht-antagonistische.

Im Sozialismus ist die Frage der Einheit von besonderer Bedeutung. Der grosse Vorteil des sowjetischen Volkes verglichen mit den Völkern des kapitalistischen Länder besteht gerade in der Übereinstimmung mit der Partei und mit der Regierung.